مقاله پژوهشی
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۲۴، آبان ۱۴۰۴، ۷۴۲-۷۲۷

الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرح‌واره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر: یک مطالعه توصیفی

الهه صمدی[۱]، شیرین احمدی[۲]

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۱۴۰۴/۰۴/۱۶ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۱۴۰۴/۰۷/۱۹ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۷/۲۰

چکیده

مقدمه: نوجوانی یکی از حساس‌ترین دوره‌های رشد است که فرد را مستعد رفتارهای پرخطر می‌سازد، در این میان، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی نقش مهمی در شکل‌گیری یا پیشگیری از این رفتارها دارند. پژوهش حاضر با هدف تعیین الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرح‌واره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر انجام شد.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع توصیفی- همبستگی است که در چارچوب مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۴ بود که تعداد ۲۱۱ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و به مقیاس‌های استاندارد گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی پاسخ دادند. به منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌های گردآوری شده از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج معادلات ساختاری نشان داد که عملکرد خانواده اثر مستقیم منفی و معناداری بر رفتارهای پرخطر (β=-۰/۳۷؛ P<۰/۰۰۱) و بر طرح‌واره‌های هیجانی (β=-۰/۶۵؛ P<۰/۰۰۱) دارد. هم‌چنین، اثرغیرمستقیم عملکرد خانواده بر رفتارهای پرخطر از طریق طرح‌واره‌های هیجانی نیز معنادار بود (β= -۰/۲۸؛ P<۰/۰۰۱).

نتیجه‌گیری: یافته‌های این پژوهش نشان داد که عملکرد خانواده به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم از طریق طرح‌واره‌های هیجانی بر رفتارهای پرخطر نوجوانان تأثیر دارد و طرح‌واره‌های هیجانی نیز پیش‌بین معنادار این رفتارها هستند. بر این اساس، تقویت مهارت‌های هیجانی نوجوانان، آموزش والدین و ارتقاء آگاهی مشاوران مدارس می‌تواند در کاهش رفتارهای پرخطر و ارتقاء سلامت روانی آنان نقش مؤثری ایفاء کند.

واژه‌های کلیدی: گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده، طرح‌واره‌های هیجانی، نوجوانان، کرج

ارجاع: صمدی ا، احمدی ش. الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرح‌واره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر: یک مطالعه توصیفی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، سال ۱۴۰۴، دوره ۲۴، شماره ۸، صفحات: ۷۴۲-۷۲۷.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، روان‌شناسی بالینی خانواده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل،ایران

۲- (نویسنده مسئول) استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

تلفن: ۰۹۰۳۳۰۱۷۷۳۹، پست الکترونیکی: sh.ahmadi@hsu.ac.ir

مقدمه

دوره نوجوانی (Adolescence)، مرحله‌ای از زندگی است که در آن تمایل به انجام رفتارهای پرخطر (Risky behaviors) و بروز آسیب‌شناسی روانی افزایش می‌یابد (۱). رفتارهای پرخطر در نوجوانان، از دیرباز یکی از دغدغه‌های اصلی در حوزه بهداشت عمومی به شمار می‌روند (۲). رفتارهای مرتبط با سبک زندگی از عوامل اصلی بار جهانی بیماری‌ها محسوب می‌شوند و عواملی مانند مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و تغذیه نامناسب از میان ۲۰ عامل خطر عمده، جایگاه ویژه‌ای دارند (۳). رفتارهای پرخطر مانند سیگار کشیدن، مصرف الکل و بی‌تحرکی معمولاً از نوجوانی آغاز شده، تجمع می‌یابند و در طول عمر پایدار مانده (۴) و تهدیدی جدی برای سلامت عمومی هستند (۵). در ایران، نتایج پژوهشی نشان داد که ۲۱ درصد از شرکت‌کنندگان در طبقه رفتارهای پرخطر و ۱۳ درصد در طبقه خطر متوسط قرار دارند و هم‌چنین وضعیت اقتصادی ـ اجتماعی پایین‌تر با مشارکت بیشتر در رفتارهای پرخطر ارتباط معنادار دارد (۶). این رفتارها با سازوکارهای زیستی، روان‌شناختی و اجتماعی خطر ابتلاء به علائم افسردگی را افزایش داده و به‌طور مشابه، علائم افسردگی نوجوانان را از طریق همان فرآیندها در معرض رفتارهای پرخطر بیشتری قرار می‌دهند (۷).

از سوی دیگر، خانواده به‌عنوان نخستین محیط رشد کودک، نقش کلیدی در رشد جسمانی، روانی و اجتماعی نوجوانان دارد و تعامل‌های میان اعضا پیامدهای مهمی بر سلامت روان و رفتار هر یک از آنان دارد (۸). عملکرد خانواده (Family functioning) مجموعه‌ای از شاخص‌های کیفی تعاملات درون‌خانوادگی است، از جمله ارتباط مؤثر و شفاف، قدردانی و حمایت متقابل، انسجام عاطفی، ساختار مشخص با نقش‌ها و قوانین، توانایی مدیریت بحران و پاسخ‌گویی به نیازهای اعضاء (۹) که همگی تأثیر مستقیمی بر سلامت روانی به‌ویژه نوجوانان دارند (۱۰). هم‌چنین، یافته‌ها حاکی از آن است که عملکرد ضعیف خانواده با بروز افسردگی و اضطراب در کودکان و نوجوانان ارتباط دارد (۱۱). Lan در پژوهشی نشان داد که بین عملکرد خانواده و بروز رفتارهای مشکل‌ساز در نوجوانان رابطه‌ای معنادار وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که خانواده‌هایی با عملکرد ضعیف‌تر، زمینه‌ساز بروز بیشتر رفتارهای درونی‌سازی و برونی‌سازی در نوجوانان هستند (۱۲). Peng و همکارش در پژوهشی گزارش دادند عملکرد خانواده در پیش‌بینی استفاده مشکل‌ساز از رسانه‌های اجتماعی نقش دارند (۱۳).

یکی از مفاهیم مرتبط با رفتارهای پرخطر نوجوانان، طرح‌واره‌های هیجانی (Emotional schemas) به عنوان متغیر میانجی است (۱۴). مدل طرح‌واره‌های هیجانی توسط Leahy توسعه یافت. طبق این مدل، افراد طرح‌واره‌های مختلفی در ارتباط با هیجانات دارند که این طرح‌واره‌ها روش‌های تجربه هیجانات و باورهایی را که افراد در مواجهه با هیجانات ناراحت‌کننده به‌کار می‌برند، منعکس می‌کند (۱۵). طرح‌واره‌های هیجانی یک رویکرد اجتماعی-شناختی است که بررسی می‌کند افراد چگونه هیجانات خود و دیگران را درک و مدیریت می‌کنند و نشان می‌دهد که باورهای آنان درباره تنظیم هیجانات می‌تواند منجر به استراتژی‌های مشکل‌ساز مانند سرکوب، تفکر مداوم، اجتناب، سرزنش و اعتیاد به مواد شود (۱۶). علاوه بر این، طرح‌واره‌های هیجانی به نظر می‌رسد که با اعتیاد به بازی‌های آنلاین مرتبط هستند (۱۷). یافته‌های Xiang و همکاران بیان کردند افرادی که طرح‌واره‌های هیجانی ناسازگار دارند، رضایت کلی از زندگی پایین‌تری را گزارش کردند (۱۸). بی‌ثباتی عاطفی و روان رنجور

CCBY-NC.4.0 DEED

خویی به طور مثبت با خطر سوءمصرف الکل و سایر رفتارهای پرخطر مرتبط است (۱۹). طرحواره‌های ناسازگار اولیه با افکار و رفتارهای آسیب زننده به خود مرتبط است (۲۰).

فقدان پژوهش‌هایی که به‌طور خاص به بررسی تأثیرات فرهنگی و اجتماعی بر نقش عملکرد خانواده و طرحواره‌های هیجانی در گرایش به رفتارهای پرخطر نوجوانان پرداخته باشند، یکی از شکاف‌های اساسی در ادبیات موجود به شمار می‌آید. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف تعیین الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرحواره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر در قالب مدل مفهومی زیر (شکل ۱) انجام گرفت.

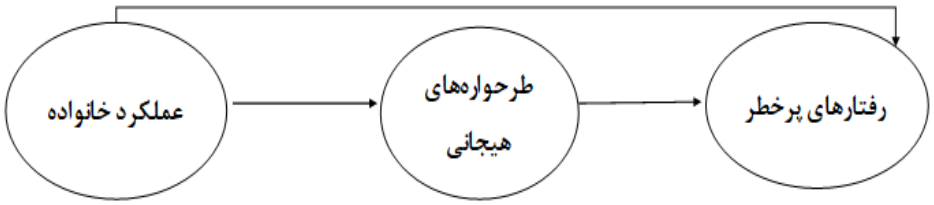

شکل ۱- الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرحواره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۴

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی و در چارچوب مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. ابتدا این مطالعه با کد اخلاق IR.IAU.ARDABIL.REC.1404.096 در کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل به تصویب رسید. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ بود. با توجه به این‌که در مدل‌سازی معادلات ساختاری، حجم نمونه بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ نفر برای برآورد پایدار پارامترها توصیه می‌شود (۲۱)، در این پژوهش برای افزایش اعتبار و قابلیت تعمیم نتایج، تعداد ۲۲۰ نفر از دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. پس از بررسی پرسش‌نامه‌ها و حذف داده‌های پرت و ناقص، ۲۱۱ نفر به‌عنوان نمونه نهایی وارد تحلیل شدند.

ملاک‌های ورود شامل سن ۱۵ تا ۱۸ سال، اشتغال به تحصیل در مدارس دولتی شهر کرج، رضایت کتبی آگاهانه دانش‌آموز و والدین پس از توضیح کامل پژوهش، و نداشتن اختلال روان‌پزشکی شدید نظیر اسکیزوفرنی، اختلال دوقطبی، افسردگی اساسی شدید، اضطراب یا اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی کنترل نشده بود. ملاک‌های خروج نیز شامل پاسخ‌های غیرواقعی یا ناقص، بروز علائم روانی یا رفتاری بحرانی و دریافت هم‌زمان خدمات درمانی یا مشاوره‌ای خارج از مدرسه در نظر گرفته شد. در این پژوهش، پس از اخذ مجوز اجرای پژوهش از دانشگاه و دریافت کد اخلاق از کمیته اخلاق پژوهش، پژوهشگر با مراجعه به اداره آموزش‌وپرورش شهر کرج، مراحل اداری لازم را طی و مجوز رسمی برای ورود به مدارس دریافت نمود. از میان چهار ناحیه آموزش‌وپرورش شهر کرج، یک ناحیه به‌صورت تصادفی ساده (قرعه‌کشی) انتخاب شد. سپس فهرست تمام مدارس دولتی دوره دوم متوسطه این ناحیه تهیه گردید و از میان آن‌ها، دو مدرسه به

CCBY-NC.4.0 DEED

روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. در این روش، هر مدرسه به عنوان یک خوشه در نظر گرفته شد و دو خوشه به‌طور تصادفی (قرعه‌کشی) از کل خوشه‌ها انتخاب گردید تا نماینده جمعیت مورد مطالعه باشند.

پس از هماهنگی با مدیران، مشاوران و دبیران مدارس منتخب، پژوهشگر هدف پژوهش را برای دانش‌آموزان توضیح داد و رضایت‌نامه آگاهانه از دانش‌آموزان و والدین آنان دریافت شد. پرسش‌نامه‌ها در محیط مدرسه و به‌صورت گروهی، با حضور مستقیم پژوهشگر تکمیل و در همان جلسه جمع‌آوری گردید. تمامی اصول اخلاقی پژوهش‌های انسانی رعایت شد. شرکت در پژوهش کاملاً داوطلبانه بود و دانش‌آموزان در هر مرحله می‌توانستند از ادامه همکاری انصراف دهند. اطلاعات جمع‌آوری شده کاملاً محرمانه باقی ماند و پرسش‌نامه‌ها بدون ثبت‌نام یا مشخصات فردی تکمیل شدند. داده‌ها تنها برای اهداف پژوهشی مورد استفاده قرار گرفت و در گزارش‌نویسی نهایی هیچ اشاره مستقیم یا غیرمستقیمی به هویت دانش‌آموزان، معلمان یا مدارس نشده است. هم‌چنین، پرسش‌نامه‌ها در دو بخش طراحی شدند. بخش اول شامل سؤالات جمعیت‌شناختی نظیر سن، وضعیت اقتصادی و رشته تحصیلی بود. بخش دوم، ابزارهای اصلی پژوهش را در برمی‌گرفت که عبارت بودند از پرسش‌نامه‌های رفتارهای خطرپذیری، عملکرد خانوادگی و طرحواره‌های هیجانی.

پرسش‌نامه رفتارهای خطرپذیری (Risk taking behavior questionnaire): پرسش‌نامه مورد استفاده توسط Zadeh Mohammadi و همکارش (۲۲) با بهره‌گیری از ابزارهای معتبر موجود در زمینه ارزیابی خطرپذیری، از جمله پرسش‌نامه خطرپذیری نوجوانان (۲۳) و پرسش‌نامه سیستم کنترل رفتار پرخطر جوانان (۲۴) و با توجه به شرایط فرهنگی و محدودیت‌های اجتماعی جامعه ایرانی طراحی شده است. این ابزار شامل ۲۸ گویه است که شش بعد از رفتارهای پرخطر نوجوانان را مورد سنجش قرار می‌دهد: رانندگی پرخطر (سؤالات ۱ تا ۶)، خشونت (سؤالات ۷ تا ۱۱)، مصرف سیگار (سؤالات ۱۲ تا ۱۶)، مصرف مواد مخدر (سؤالات ۱۷ تا ۲۱)، مصرف الکل (سؤالات ۲۲ تا ۲۴) و رفتارهای جنسی و گرایش به جنس مخالف (سؤالات ۲۵ تا ۲۸). پاسخ‌دهندگان میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر عبارت در مقیاسی پنج‌درجه‌ای از «کاملاً موافق» (۵) تا «کاملاً مخالف» (۱) بیان می‌کنند. حداقل نمره قابل کسب در پرسش‌نامه رفتارهای پرخطر نوجوانان ۲۸ و حداکثر آن ۱۴۰ است. نمره‌های پایین‌تر بیانگر سطح کمتر و نمره‌های بالاتر نشان‌دهنده سطح بالاتری از درگیری در رفتارهای پرخطر هستند. بر اساس دامنه نمره‌گذاری، نمرات ۲۸ تا ۶۵ در سطح پایین، نمرات ۶۶ تا ۱۰۳ در سطح متوسط و نمرات ۱۰۴ تا ۱۴۰ در سطح بالا از رفتارهای پرخطر طبقه‌بندی می‌شوند. برای بررسی پایایی این ابزار، از روش همسانی درونی با محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است و روایی سازه آن با تحلیل عاملی اکتشافی و به‌کارگیری روش مؤلفه‌های اصلی بررسی شده است. نتایج نشان دادند که این پرسش‌نامه از پایایی مناسبی برخوردار است؛ به‌گونه‌ای که ضرایب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و مؤلفه‌ها به‌ترتیب به‌صورت زیر به‌دست آمدند: مقیاس کلی ۰/۹۴، رانندگی پرخطر ۰/۹۳، مصرف سیگار ۰/۹۴، مواد مخدر ۰/۹۰، الکل ۰/۹۰، رفتار جنسی ۰/۸۶ و گرایش به جنس مخالف ۰/۸۱ به‌دست آمد (۲۲). در پژوهش حاضر، پایایی درونی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برای کل ابزار برابر با ۰/۸۱ و برای مؤلفه‌ها در دامنه‌ای از ۰/۷۰ تا ۰/۸۴ قرار گرفت. این نتایج بیانگر انسجام درونی مطلوب پرسش‌نامه و مؤلفه‌های آن است.

CCBY-NC.4.0 DEED

پرسش‌نامه عملکرد خانوادگی (Family Functioning Questionnaire): در این پژوهش از پرسش‌نامه‌های ابزار سنجش خانواده استفاده شد. سنجش عملکرد خانواده را Epstein و همکاران در ۶۰ سؤال تهیه کردند (۲۵) و هدف آن سنجیدن عملکرد خانواده بر اساس مدل McMaster است. این الگو ویژگی‌های ساختاری شغلی و تعاملی خانواده را معین می‌سازد و شش مؤلفه از عملکرد خانواده شامل حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار را مشخص می‌کند؛ بر این اساس، ابزار سنجش خانواده دارای شش مؤلفه متناسب با این مؤلفه‌ها و یک مؤلفه اضافی برای ارزیابی عملکرد کلی خانواده است. گویه‌های مربوط به هر مؤلفه عبارتند از: نقش‌ها (۴، ۱۰، ۱۵، ۲۳، ۳۰، ۴۰، ۴۳، ۴۵ و ۵۳) حل مشکل: (۲، ۱۲، ۲۴، ۳۸، ۵۰، ۶۰)، ارتباط: (۳، ۱۴، ۱۸، ۲۹، ۴۳، ۵۲ و ۵۹) همراهی عاطفی: (۵، ۹، ۱۹، ۲۸، ۳۵ ۳۹، ۴۹ و ۵۷) آمیزش عاطفی: (۱۳، ۲۱، ۲۲، ۲۵، ۳۳، ۳۷ ۴۲ و ۵۴) کنترل رفتار: (۷، ۱۷، ۲۷، ۳۲، ۴۴، ۴۷، ۴۸، ۵۵، ۵۸)، عملکرد کلی: (۱، ۶، ۸، ۱۱، ۱۶، ۲۰، ۲۶، ۳۱، ۳۶، ۴۱، ۴۶، ۵۱ و ۵۶) برای نمره‌گذاری به هر سؤال ۱ تا ۴ نمره با استفاده از این کلید داده می‌شود از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود عقیده خود را درباره گویه بر روی یک مقیاس ۴ درجه‌ای لیکرتی، از کاملاً موافقم نمره (۱) تا کاملاً مخالفم (نمره ۴) مشخص کنند. هم‌چنین، در این مقیاس گویه‌های (۱، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۸) به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. برای تفسیر نمرات پرسش‌نامه سنجش عملکرد خانواده، دامنه نمرات کل از ۶۰ تا ۲۴۰ در نظر گرفته شد. با توجه به این دامنه، نمره کل در دامنه ۶۰ تا ۱۲۰ نشان‌دهنده عملکرد پایین خانواده، نمره ۱۲۱ تا ۱۸۰ نشان‌دهنده عملکرد متوسط و نمره ۱۸۱ تا ۲۴۰ نشان‌دهنده عملکرد بالای خانواده است. به این ترتیب، کسب نمره بالاتر بیانگر عملکرد بهتر خانواده در ابعاد مختلف و کسب نمره پایین‌تر نشان‌دهنده ضعف یا مشکلات بیشتر در عملکرد خانواده است (۲۵). در خصوص روایی و پایایی، مطالعات نشان داده‌اند که پرسش‌نامه عملکرد خانواده دارای روایی ساختاری و همگرای مطلوب است. تحلیل‌های عاملی اکتشافی و تأییدی صحت ساختاری آن را تأیید کرده و مؤلفه‌ها پایایی درونی رضایت‌بخشی دارند (۲۶). در ایران، پژوهشی با هدف بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش عملکرد خانواده انجام شد، نتایج نشان داد که آلفای کرونباخ کلی و خرده‌مقیاس‌های این پرسش‌نامه در حد مطلوب بوده و ابزار از روایی بازآزمایی مناسبی برخوردار است (۲۷). در پژوهش حاضر، پایایی درونی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۹۱ به‌دست آمد و نشان‌دهنده انسجام درونی بسیار مناسب ابزار است. هم‌چنین، پایایی درونی مؤلفه‌ها در دامنه ۰/۷۶ تا ۰/۸۸ قرار داشت که حاکی از ثبات قابل قبول و اعتبار داخلی مناسب مؤلفه‌های پرسش‌نامه است.

پرسش‌نامه طرحواره‌های هیجانی (Emotional Schemas Questionnaire): پرسش‌نامه طرحواره‌های هیجانی توسط Leahy طراحی شده و شامل ۲۸ گویه در قالب ۱۴ مؤلفه است (۲۸). این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: بی‌اعتمادی، ناتوانی در درک هیجانات، احساس گناه، ساده‌انگاری، فقدان ارزشیابی، ناتوانی در کنترل، کرختی هیجانی، منطقی‌گرایی افراطی، استمرار هیجانی، کاهش هوشیاری هیجانی، عدم پذیرش، نشخوار ذهنی، ضعف در ابراز هیجان و احساس شرم. گویه‌ها بر اساس یک مقیاس لیکرت

CCBY-NC.4.0 DEED

شش‌درجه‌ای (از ۱ = کاملاً غلط تا ۶ = کاملاً درست) نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات کل پرسش‌نامه طرح‌واره‌های هیجانی از ۲۸ تا ۱۶۸ قرار دارد. نمره‌های پایین‌تر نشان‌دهنده شدت کمتر طرح‌واره‌ها و نمره‌های بالاتر بیانگر شدت بالاتر آن‌ها در فرد است. برای تفسیر، نمرات کل در محدوده ۲۸ تا ۷۴ به عنوان شدت کم، نمرات ۷۵ تا ۱۲۱ به عنوان شدت متوسط و نمرات ۱۲۲ تا ۱۶۸ به عنوان شدت بالای طرح‌واره‌ها در نظر گرفته شدند. Leahy روایی مقیاس را با استفاده از همبستگی معنادار بین مؤلفه‌ها و سیاهه‌های افسردگی و اضطراب در سطح کمتر از ۰/۰۱ تأیید کرد. هم‌چنین، میزان پایایی این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای هر مؤلفه از ۰/۶۳ تا ۰/۹۵ گزارش شده است (۲۸). در ایران، Khanzadeh و همکاران اعتبار سازه‌ای این مقیاس را از طریق همبستگی معنادار با سیاهه اضطراب و افسردگی و مقیاس مشکلات در تنظیم هیجان در سطح کمتر از ۰/۰۵ بررسی و تأیید کردند. هم‌چنین، پایایی مؤلفه‌ها با روش آلفای کرونباخ و آزمون بازآزمایی دو هفته‌ای از ۰/۵۶ تا ۰/۷۳ گزارش شد (۲۹). در پژوهش حاضر، پایایی درونی پرسش‌نامه طرح‌واره‌های هیجانی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل ابزار برابر با ۰/۹۰ محاسبه شد که نشان‌دهنده انسجام درونی مناسب آن است.

هم‌چنین، پایایی مؤلفه‌های این پرسش‌نامه در دامنه ۰/۷۸ تا ۰/۸۷ قرار داشت که بیانگر قابل اعتماد بودن هر یک از مؤلفه‌ها است.

به‌منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ برای تحلیل‌های توصیفی (نظیر میانگین و انحراف معیار) و از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۳ برای انجام تحلیل‌های استنباطی در چارچوب مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. سطح معنی‌داری در آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

نمونه پژوهش شامل ۲۱۱ دانش‌آموز پسر دوره دوم متوسطه بود که دامنه سنی آن‌ها در محدوده ۱۵ تا ۱۸ سال قرار داشت. میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۱۶/۶۵ سال و انحراف معیار آن ۳۴/۱ سال گزارش شد. از نظر رشته تحصیلی، ۹۶ نفر (۴۵/۶ درصد) در رشته علوم انسانی، ۸۸ نفر (۴۱/۶ درصد) در رشته علوم تجربی و ۲۷ نفر (۱۲/۸ درصد) در رشته ریاضی مشغول به تحصیل بودند. هم‌چنین، از نظر وضعیت اقتصادی، ۹۰ نفر (۴۲/۷ درصد) وضعیت اقتصادی متوسط، ۸۶ نفر (۴۰/۸ درصد) وضعیت خوب و ۳۵ نفر (۱۶/۵ درصد) وضعیت اقتصادی ضعیف داشتند.

جدول ۱، میانگین و انحراف معیار متغیرهای گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی در آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد.

CCBY-NC.4.0 DEED

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان پسر در سال تحصیلی ۱۴۰۴ (n=۲۱۱)

متغیر		میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	میانگین درصدی
گرایش به رفتارهای پرخطر	گرایش به رفتارهای پرخطر نمره کل	۹۲/۷۷۸	۱۲/۵۳	۳۰	۱۳۸	۵۸/۱
	مصرف موا د مخدر	۱۷/۰۱	۳/۴۲	۵	۲۳	۶۶/۷
	خشونت	۱۹/۰۹	۲/۹۷	۵	۲۲	۸۲/۹
	سیگار کشیدن	۱۵/۹۳	۲/۹۹	۵	۲۳	۶۱/۸
	رانندگی خطرناک	۱۹/۶۴	۳/۱۴	۶	۲۸	۶۲/۹
	مصرف الکل	۷/۰۷	۲/۳۷	۳	۱۲	۴۵/۹
	گرایش به جنس مخالف	۱۴/۰۴	۳/۰۱	۴	۱۸	۷۱/۷
عملکرد خانواده	عملکرد خانواده نمره کل	۲۰۸/۳۷	۲۰/۳۵	۶۲	۲۳۰	۸۲/۶
	حل مشکل	۲۲/۰۶	۸/۰۲	۷	۲۳	۹۴/۱
	ارتباط	۱۶/۳۵	۶/۳۵	۸	۲۷	۳۴/۴
	نقش‌ها	۲۳/۴۶	۷/۸۹	۹	۳۴	۵۷/۸
	همراهی عاطفی	۲۸/۵۸	۵/۸۵	۸	۳۰	۹۳/۵
	آمیزش عاطفی	۳۱/۳۸	۵/۹۲	۸	۳۲	۹۶/۹
	کنترل رفتار	۳۵/۹۸	۷/۰۷	۹	۳۶	۹۹/۹
	عملکرد کلی خانواده	۵۰/۵۶	۸/۱۴	۱۳	۵۲	۷۳/۰
طرح‌واره‌های هیجانی	طرح‌واره‌های هیجانی نمره کل	۱۲۸/۴۱	۱۹/۵۱	۳۰	۱۶۷	۷۱/۳
	بی‌اعتمادی	۱۱/۶۶	۲/۳۹	۲	۱۲	۹۶/۰
	عدم درک	۱۱/۹۰	۶/۲۱	۲	۱۲	۹۸/۹
	احساس گناه	۶/۰۶	۳/۸۷	۳	۱۰	۴۳/۷
	ساده‌انگاری هیجان	۶/۹۱	۳/۳۶	۲	۱۱	۵۴/۶
	فاقد ارزشیابی	۹/۲۱	۴/۸۴	۴	۱۰	۸۶/۸
	فقدان کنترل	۹/۵۵	۳/۲۸	۲	۱۲	۷۵/۵
	کرختی	۸/۵۲	۲/۴۱	۲	۱۲	۶۵/۲
	منطقی بودن	۷/۱۹	۳/۳۵	۳	۹	۶۹/۸
	تداوم احساس	۹/۴۲	۲/۷۸	۲	۱۱	۸۲/۴
	هشیاری ضعیف	۹/۶۸	۳/۲۳	۴	۱۰	۹۴/۶
	عدم پذیرش	۹/۲۶	۳/۲۱	۳	۱۲	۶۹/۶
	نشخوار فکری	۸/۲۵	۲/۶۹	۲	۱۲	۶۲/۵
	اظهارگری ضعیف	۱۱/۴۶	۳/۴۲	۲	۱۲	۹۴/۶
	احساس شرم	۹/۳۴	۲/۹۶	۲	۱۲	۷۳/۴

CCBY-NC.4.0 DEED

در این پژوهش، ارزیابی کیفیت مدل براساس شاخص‌های پایایی و روایی انجام شد. برای سنجش پایایی، دو شاخص آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (Combined reliability) محاسبه گردید که هر دو شاخص باید حداقل مقدار ۰/۷ را کسب کنند تا نشان‌دهنده قابلیت اطمینان قابل قبول ابزار اندازه‌گیری باشند(۳۰). هم‌چنین، به منظور بررسی روایی پرسش‌نامه، دو نوع روایی همگرا و واگرا مورد ارزیابی قرار گرفت. روایی همگرا از طریق میانگین واریانس استخراج شده (AverageVariance Extracted) تعیین شد که مقدار مطلوب آن برابر یا بیشتر از ۰/۵ است (۳۰). نتایج ارائه شده در جدول ۲ نشان می‌دهد تمامی مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی مربوط به سازه‌های مدل بالاتر از آستانه ۰/۷ هستند. افزون بر این، مقادیر میانگین واریانس استخراج شده نیز برای تمامی سازه‌ها بیش از ۰/۵ به دست آمده که بیانگر قابل قبول بودن روایی همگرا و پایایی مدل می‌باشد.

جدول ۲- آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان پسر در سال تحصیلی ۱۴۰۴ (n=۲۱۱)

سازه پژوهش	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده
عملکرد خانواده	۰/۷۲	۰/۷۵	۰/۵۱
طرح‌واره‌های هیجانی	۰/۷۴	۰/۷۶	۰/۵۲
رفتارهای پرخطر	۰/۷۸	۰/۷۹	۰/۵۵

برای روایی واگرا از ماتریسی استفاده می‌کنیم که توسط Fornell و همکارش ابداع شده است(۳۱). نتایج مربوط به روایی واگرا که در جدول ۳ ارائه شده است، نشان می‌دهد که مقدار جذر میانگین واریانس استخراج شده (AVE) هر سازه، بالاتر از میزان همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها می‌باشد. این موضوع حاکی از آن است که متغیرهای نهفته در مدل، بیشتر با آیتم‌های مرتبط با خود در تعامل هستند تا با سازه‌های دیگر؛ به عبارت دیگر، این یافته‌ها مؤید کیفیت روایی واگرای مدل بوده و نشان می‌دهد که مدل از روایی مناسبی برخوردار است.

جدول ۳- روایی واگرای سازه‌های پژوهش در دانش‌آموزان پسر شهر کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۴ (n=۲۱۱)

سازه پژوهش	عملکرد خانواده	طرح‌واره‌های هیجانی	رفتارهای پرخطر
عملکرد خانواده	۰/۷۱۴		
طرح‌واره‌های هیجانی	۰/۶۵۸	۰/۷۲۱	
رفتارهای پرخطر	۰/۶۵۰	۰/۶۶۸	۰/۷۴۱

برای ارزیابی برازش مدل ساختاری، از شاخص‌های مختلفی شامل مقدار ضریب تعیین (R Square)، شاخص Q^2 و اندازه اثر (f^2) استفاده می‌شود. مقدار R Square نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیرهای برون‌زا بر متغیرهای درون‌زا است و به طور معمول مقادیر ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به ترتیب به عنوان نشانگر اثرات ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شوند. شاخصQ^2 نیز بیانگر قدرت پیش‌بینی مدل برای متغیرهای وابسته است که بر اساس آن مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به عنوان معیارهای پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی تعیین شده‌اند (۳۲). مقدار ضریب تعیین برای سازه طرح‌واره‌های هیجانی ۰/۵۲ و سازه

CCBY-NC.4.0 DEED

رفتارهای پرخطر ۰/۴۳ به‌دست آمده است که نشان‌دهنده مقدار مناسبی می‌باشد. مقادیر Q^2 نشان می‌دهد متغیرهای درون‌زای هر دو سازه قابلیت پیش‌بینی خوبی با سازه‌های مربوط به خود را دارند. هم‌چنین، مقادیر اندازه اثر (f^2)، نشان می‌دهند که بیشترین میزان تأثیر در بین سازه‌های مورد بررسی، مربوط به تأثیر عملکرد خانواده بر طرح‌واره‌های هیجانی با مقدار ۰/۷۶ می‌باشد.

برای بررسی برازش کلی مدل که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند، از معیار Goodness of Fit Index (GOF) استفاده می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی نموده‌اند (۳۲). این شاخص با استفاده از میانگین هندسی شاخص R^2 و میانگین شاخص‌های مقادیر اشتراکی قابل محاسبه است. در نهایت، مقدار شاخص GOF برابر با ۰/۵۸ به‌دست آمد که با توجه به مقادیر مرجع، نشان‌دهنده برازش کلی مناسب مدل است. پس از تأیید روایی و پایایی، مدل ساختاری پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفت. با بهره‌گیری از این مدل، امکان بررسی فرضیه‌های تحقیق فراهم می‌شود. برای آزمون مدل مفهومی و فرضیه‌ها، از روش معادلات ساختاری استفاده شده است. شکل ۲ مدل‌های خروجی نرم‌افزار SmartPLS را نشان می‌دهد.

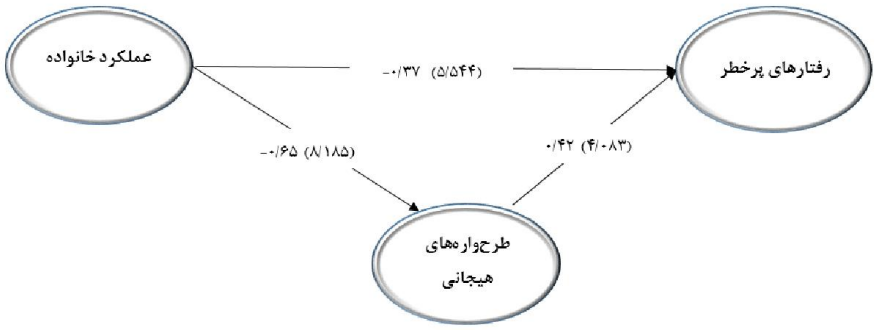

شکل ۲- ضرایب مدل اندازه‌گیری و مقادیر T گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان پسر در سال تحصیلی ۱۴۰۴ (n=۲۱۱)

نتایج معادلات ساختاری در جدول ۴ نشان داد که عملکرد خانواده پیش‌بینی کننده معنادار رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان است؛ به‌طوری‌که اثر مستقیم منفی و معناداری بر رفتارهای پرخطر داشت (β=-۰/۳۷؛ t=۵/۵۴۴)، هم‌چنین عملکرد خانواده به‌طور مستقیم بر طرح‌واره‌های هیجانی تأثیر منفی گذاشت (β=-۰/۶۵؛ t=۸/۱۸۵). نتایج نشان داد طرح‌واره‌های هیجانی اثر مستقیم مثبت و معناداری بر رفتارهای پرخطر دارند (β=۰/۴۲؛ t=۴/۰۸۳)، علاوه‌براین، مسیر غیرمستقیم نیز معنادار بود؛ به این معنا که عملکرد خانواده از طریق تأثیرگذاری بر طرح‌واره‌های هیجانی، به‌طور غیرمستقیم نیز بر رفتارهای پرخطر اثر می‌گذارد (β=-۰/۲۸؛ t=۳/۴۳۸). به عبارت دیگر عملکرد خانواده علاوه‌بر اثر مستقیم منفی و معنادار بر رفتارهای پرخطر، از طریق تأثیرگذاری بر طرح‌واره‌های هیجانی نیز به‌طور غیرمستقیم بر این رفتارها اثر می‌گذارد. از آنجا که هر دو مسیر مستقیم و غیرمستقیم معنادار بودند، می‌توان نتیجه گرفت که طرح‌واره‌های هیجانی نقش میانجی‌گر جزئی در رابطه بین عملکرد خانواده و رفتارهای پرخطر ایفاء می‌کند.

CCBY-NC.4.0 DEED

جدول ۴- ضرایب مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم بین گرایش به رفتارهای پرخطر، عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر در سال تحصیلی ۱۴۰۴ (n=۲۱۱)

مسیر	فرضیه	ضریب مسیر	مقدار t	نتیجه
۱	عملکرد خانواده بر رفتارهای پرخطر	-۰/۳۷۱	۵/۵۴۴	تأیید
۲	عملکرد خانواده بر طرح‌واره‌های هیجانی	-۰/۶۵۸	۸/۱۸۵	تأیید
۵	طرح‌واره‌های هیجانی بر رفتارهای پرخطر	۰/۴۲	۴/۰۸۳	تأیید
۶	عملکرد خانواده - طرح‌واره‌های هیجانی-رفتارهای پرخطر	-۰/۲۸	۳/۴۳۸	تأیید

بحث

هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین الگوی روابط ساختاری عملکرد خانواده و گرایش به رفتارهای پرخطر با نقش میانجی طرح‌واره‌های هیجانی در دانش‌آموزان پسر: یک مطالعه توصیفی بود. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که طرح‌واره‌های هیجانی با گرایش به رفتارهای پرخطر ارتباط مستقیم دارد. همسو با این یافته Ionaşcu و همکاران (۱۹) گزارش دادند در یک مطالعه جمعیت‌محور بر روی ۶۸۸ نوجوان رومانیایی گزارش دادند که بی‌ثباتی عاطفی (به‌عنوان عامل شخصیتی روان‌رنجورخویی) و گرایش کلی به درگیرشدن در رفتارهای پرخطر، هر دو به‌طور مثبت با خطر سوءمصرف الکل در نوجوانان مرتبط هستند. Saarijärvi و همکاران (۲۰) در یک مطالعه بر روی ۱۱۸ نوجوان ۱۲ تا ۲۲ ساله مراجعه‌کننده به مراکز تخصصی بهداشت روان و مراقبت‌های کودکان در فنلاند گزارش دادند که طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با افکار و رفتارهای آسیب‌زننده به خود ارتباط معنادار دارند. یافته‌های آنان نشان داد هرچه شدت طرح‌واره‌ها بیشتر باشد، میزان بروز افکار و رفتارهای آسیب‌زننده نیز بالاتر است.

در تبیین این فرضیه می‌توان اظهار داشت طرح‌واره‌های هیجانی الگوهای نسبتاً پایداری از ادراک، تجربه و پاسخ‌دهی به هیجان‌ها هستند که عمدتاً در تعاملات اولیه با خانواده شکل می‌گیرند (۱۵). این طرح‌واره‌ها می‌توانند نقش مهمی در شکل‌گیری رفتارهای سازگارانه یا ناسازگارانه در دوران نوجوانی ایفا کنند. نوجوانانی که دارای طرح‌واره‌های هیجانی ناسازگار هستند، مانند احساس ناکامی در مهار هیجان، شرم مزمن، سرکوب هیجانات یا ناتوانی در ابراز سالم آن‌ها، معمولاً هیجان‌های منفی را به شیوه‌ای ناکارآمد تجربه و مدیریت می‌کنند. این امر احتمال گرایش به رفتارهای پرخطر، از جمله مصرف مواد، خشونت، روابط جنسی پرخطر و خودآسیب‌زنی را افزایش می‌دهد. تجربه‌های آسیب‌زای هیجانی در دوران کودکی، مانند طرد، بی‌توجهی یا انتقادگری شدید، طرح‌واره‌های منفی را تقویت کرده و نوجوانان را در مواجهه با تعارض یا ناکامی مستعد آشفتگی هیجانی می‌سازد. در مقابل، نوجوانانی با طرح‌واره‌های هیجانی سازگار، هیجان‌های خود را به رسمیت می‌شناسند، آن‌ها را نام‌گذاری می‌کنند و از راهبردهای مقابله‌ای سازنده استفاده می‌کنند که مقاومت آن‌ها در برابر رفتارهای پرخطر را افزایش می‌دهد؛ بنابراین، شناسایی و اصلاح طرح‌واره‌های هیجانی ناسازگار می‌تواند بخشی مهم از مداخلات پیشگیرانه روان‌شناختی باشد.

نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که عملکرد خانواده با گرایش به رفتارهای پرخطر ارتباط مستقیم دارد. همسو با این یافته Peng و همکارش در پژوهشی بر روی ۱۳۷۳ نوجوان ۱۵ ساله (۳۴۳ پسر و ۱۰۳۰ دختر) از مدارس فنی و حرفه‌ای در چین

CCBY-NC.4.0 DEED

گزارش دادند که عملکرد خانواده نقش مهمی در پیش‌بینی استفاده مشکل‌ساز از رسانه‌های اجتماعی دارد (۱۳).

در تبیین این فرضیه می‌توان اظهار داشت عملکرد خانواده به‌عنوان یکی از نظام‌های کلیدی در رشد اجتماعی، هیجانی و رفتاری نوجوان نقش مهمی در شکل‌گیری یا پیشگیری از گرایش به این رفتارها ایفا می‌کند. خانواده نخستین بستر اجتماعی است که کودک در آن مهارت‌های ارتباطی، خودکنترلی، مدیریت هیجان و سازگاری اجتماعی را فرا می‌گیرد و شیوه عملکرد آن می‌تواند سبک زندگی نوجوان را تعیین کند (۳۳). عملکرد مطلوب خانواده شامل مؤلفه‌هایی مانند انسجام، انطباق‌پذیری، حل تعارض سازنده، ارتباط مؤثر، نقش‌های مشخص، ابراز محبت و حمایت عاطفی است. در مقابل، عملکرد مختل خانواده، نظیر تعارض‌های مزمن، سردی هیجانی، بی‌توجهی یا طرد عاطفی و نبود مرزهای سالم، با کاهش خودکارآمدی روان‌شناختی و گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان همراه است (۲۵). نوجوانانی که احساس می‌کنند در خانواده‌شان شنیده نمی‌شوند یا بی‌اهمیت‌اند، اعتماد، صمیمیت و امنیت روانی کمتری دارند و ممکن است برای جبران، به گروه‌های همسال یا فضاهای ناسالم بیرونی روی آورند (۲۴). این موضوع آن‌ها را در معرض رفتارهای پرخطر مانند پرخاشگری، بزهکاری، مصرف مواد، فرار از مدرسه و تجربه زودهنگام روابط جنسی قرار می‌دهد (۳۴). بنابراین، عملکرد خانواده نه تنها در ایجاد یا پیشگیری از رفتارهای پرخطر نقش دارد، بلکه در تنظیم هیجان، آموزش مهارت‌های مقابله‌ای، ارتقاء عزت‌نفس و حمایت روانی نوجوانان نیز سهم چشمگیری دارد. تقویت عملکرد خانواده از طریق روابط عاطفی گرم، نظارت مؤثر، حل مسئله سازنده و حمایت روانی می‌تواند یکی از مهم‌ترین محورهای مداخلات پیشگیرانه و ارتقاء سلامت روان نوجوانان باشد.

نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد عملکرد خانواده با گرایش به رفتارهای پرخطر با میانجی طرحواره‌های هیجانی ارتباط غیرمستقیم دارد. همسو با این یافته، Bekir و همکارش گزارش دادند که طرحواره‌های هیجانی با اعتیاد به بازی‌های آنلاین مرتبط هستند (۱۷). یافته‌های Xiang و همکاران نیز نشان داد که افرادی که طرحواره‌های هیجانی ناسازگار ایجاد می‌کنند، رضایت کلی پایین‌تری از زندگی را گزارش می‌دهند (۱۸).

در تبیین این یافته می‌توان گفت، عملکرد خانواده یکی از عوامل کلیدی در شکل‌گیری ساختارهای هیجانی بنیادین کودکان و نوجوانان است (۳۵). خانواده‌هایی با عملکرد ضعیف، مانند فقدان حمایت عاطفی، سبک فرزندپروری سخت‌گیرانه یا رها کننده، تعارض بالا و ارتباط سرد، قادر به تأمین نیازهای روان‌شناختی اساسی کودک نظیر دلبستگی ایمن، پذیرش هیجانی و احساس امنیت نیستند. این ناکامی، زمینه‌ساز شکل‌گیری طرحواره‌های هیجانی ناسازگار مانند طردشدگی، شرم، بی‌ارزشی و بی‌اعتمادی می‌شود (۳۶). نوجوانانی که این طرحواره‌ها را درونی می‌کنند، در مواجهه با موقعیت‌های هیجانی فاقد توانایی تنظیم سالم هیجان‌های منفی هستند و ممکن است برای کنترل یا تخلیه هیجانات شدید خود، به رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد، پرخاشگری یا روابط آسیب‌زا روی آورند. به این ترتیب، طرحواره‌های هیجانی نقش میانجی را در انتقال اثرات عملکرد خانوادگی به رفتارهای پرخطر ایفا می‌کنند.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به محدودیت جغرافیایی و جنسیتی نمونه (فقط دانش‌آموزان پسر) اشاره کرد

CCBY-NC.4.0 DEED

که تعمیم نتایج را با احتیاط همراه می‌سازد. هم‌چنین، استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی می‌تواند با سوگیری پاسخ‌دهی همراه باشد و ماهیت مقطعی پژوهش امکان استنباط روابط علّی میان متغیرها را محدود می‌کند. علاوه بر این، برخی متغیرهای محیطی و فردی همچون وضعیت اقتصادی، روابط با همسالان و تجارب آسیب‌زا کنترل نشده‌اند. برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود نمونه‌های متنوع‌تر شامل دختران و مناطق مختلف مورد بررسی قرار گیرند، از روش‌های گردآوری داده چندگانه مانند مشاهده و مصاحبه استفاده شود و طرح‌های طولی یا تجربی به‌کار گرفته شوند تا امکان بررسی روابط علّی فراهم گردد. هم‌چنین، وارد کردن متغیرهای محیطی و فردی به مدل پژوهش می‌تواند به دست‌یابی به نتایج دقیق‌تر کمک کند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد عملکرد خانواده هم به‌صورت مستقیم و هم غیرمستقیم از طریق طرحواره‌های هیجانی بر رفتارهای پرخطر نوجوانان تأثیر دارد و طرحواره‌های هیجانی نیز پیش‌بین معناداری برای این رفتارها هستند. این نتایج اهمیت نقش خانواده و هیجانات در بروز رفتارهای پرخطر نوجوانان را نشان می‌دهد و بر لزوم توانمندسازی خانواده‌ها در تعاملات روان‌شناختی و آموزش مهارت‌های تنظیم هیجان تأکید می‌کند. بر اساس این یافته‌ها، اجرای برنامه‌های آموزشی و مداخلات روان‌شناختی با تمرکز بر ارتقای مهارت‌های والدگری و اصلاح طرحواره‌های هیجانی نوجوانان می‌تواند گرایش به رفتارهای پرخطر را کاهش دهد. کارگاه‌های آموزشی والدین و استفاده از درمان‌های شناختی-رفتاری مبتنی بر طرحواره، ضمن بهبود عملکرد خانواده، امکان ارائه مداخلات پیشگیرانه و درمانی هدف‌مندتری را فراهم می‌آورد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از کلیه دانش‌آموزان شرکت‌کننده در این پژوهش به‌دلیل همکاری صمیمانه و مشارکت مسئولانه در فرآیند گردآوری داده‌ها صمیمانه قدردانی می‌شود.

تعارض منافع: نویسندگان تعهد می‌نمایند که هیچ نوع تعارض منافعی بین آن‌ها وجود ندارد.

حامی مالی: این مطالعه هیچ‌گونه حمایت مالی در بر نداشته است.

ملاحظات اخلاقی (کداخلاق): اصول اخلاق در پژوهش شامل حفظ محرمانگی، خودمختاری و خود کارآمدی مشارکت‌کنندگان و کسب کد اخلاق از کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی رعایت گردید. کد اخلاق از کمیته اخلاق دانشکده پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل اخذ گردید (IR.IAU.ARDABIL.REC.1404.096).

مشارکت نویسندگان

- **طراحی ایده:** شیرین احمدی
- **روش کار:** شیرین احمدی
- **جمع‌آوری داده‌ها:** الهه صمدی
- **تجزیه‌وتحلیل داده‌ها:** شیرین احمدی
- **نظارت:** شیرین احمدی
- **مدیریت پروژه:** شیرین احمدی
- **نگارش – پیش‌نویس اصلی:** الهه صمدی و شیرین احمدی
- **نگارش – بررسی و ویرایش:** شیرین احمدی

CCBY-NC.4.0 DEED

References

1. Partap U, Assefa N, Berhane Y, Sie A, Guwatudde D, Killewo J, et al. The influence of depressive symptoms and school-going status on risky behaviors: a pooled analysis among adolescents in six sub-Saharan African countries. *FPSYT* 2023; 14(1): 1-9.

2. Okoh OF, Batur DS, Ogwuche AO, Fadeke AA, Adeyeye Y. The Influence of Digital Health Literacy Education on Adolescent Risk Behaviors: A Cross-Cultural Study of Japan and Uruguay. *Int J Adv Res* 2025; 2(1): 49-66.

3. An X, Liu Z, Zhang L, Zhao J, Gu Q, Han W, et al. Co-occurrence patterns and related risk factors of ischaemic heart disease and ischaemic stroke across 203 countries and territories: a spatial correspondence and systematic analysis. *Lancet Glob Heal* 2025; 13(5): 808-19.

4. Wijbenga L, de Winter AF, Almansa J, Vollebergh WA, Korevaar EL, Hofstra J, et al. Multiple health risk behaviors and mental health from a life course perspective: The Dutch TRAILS study. *Prev Med* 2022; 154(1): 1-8.

5. Ortiz C, López-Cuadrado T, Ayuso-Álvarez A, Rodríguez-Blázquez C, Galán I. Co-occurrence of behavioural risk factors for non-communicable diseases and mortality risk in Spain: a population-based cohort study. *BMJ* 2025; 15(1): 1-9.

6. Esmaeili ED, Ghaffari A, Kalankesh LR, Zeinalzadeh AH, Dastgiri S. The prevalence of the co-occurrence of risky behaviors and association with socioeconomic status in Iran: a latent class analysis. *BMC Public Health* 2025; 25(1): 1728-36. [Farsi]

7. Bommersbach TJ, Olfson M, Rhee TG. Trends in depressive symptoms among high school students with and without health-risk behaviors in the United States: A population-based study. *Lancet Reg Health Am The* 2025; 23(1): 42-59.

8. Okumuş HG, Kaşak M, Çelik YS, Menderes ASY, Sivri İY, Temeltürk RD, et al. Family Functioning and Parenting Styles in Adolescents Diagnosed with Trichotillomania. *Hum Dev* 2025: 1(1): 1-12.

9. Izzo F, Baiocco R, Pistella J. Children's and adolescents' happiness and family functioning: a systematic literature review. *Int J Environ Res Public Health* 2022; 19(24): 16593-621.

10. Lin H, Huang Q-K, Tong S-L. Effects of family function and stress feeling on the mental health of adolescents. *J Child Health Care* 2022; 30(12): 1380-5.

11. Oltean II, Perlman C, Meyer S, Ferro MA. Child mental illness and mental health service use: Role of family

CCBY-NC.4.0 DEED

functioning (family functioning and child mental health). *J Child Fam* 2020; 29(9): 2602-13.

12. Lan X. Machiavellianism and family functioning in the link between peer attachment insecurity and adolescent problem behaviors: insights from a multi-method three-study design. *Curr Psychol* 2025; 44(3): 1856-73.

13. Peng S, Peng Y. Family Function and Problematic Social Media Use Among Adolescents in Vocational Schools: A Moderated Mediation Model. *J Psychol* 2025; 159(1): 56-69.

14. Makas S, Koç M. The mediating effect of emotional schemas in the relationship between online gaming addiction and life satisfaction. *Sci Rep* 2025; 15(1): 430-42.

15. Leahy RL. A model of emotional schemas. *Behav Pract* 2002; 9(3): 177-90.

16. Leahy RL. Emotional schema therapy: Distinctive features: Routledge; 2018. 40

17. Bekir S, Celik E. An Investigation of Online Gaming Addiction Level among University Students in Terms of Emotional Schemas, Agentic Personality, and Various Variables. *Malays Online J Educ Technol* 2020; 8(3): 25-40.

18. Xiang Y, Yuan R, Zhao J. Childhood maltreatment and life satisfaction in adulthood: The mediating effect of emotional intelligence, positive affect and negative affect. *J Health Psychol* 2021; 26(13): 2460-2469.

19. Ionaşcu G, Glavan A, Robu V. Relationship between emotional instability and risk of alcohol abuse among adolescents: The moderating role of predisposition to engage in risky behaviors. *EcoSoEn* 2023(1): 43-59.

20. Saarijärvi P, Salmivalli C, Helmi S, Karukivi M. Early maladaptive schemas are associated with self-injury thoughts and behavior in adolescents. *BMC psychiatry* 2023; 23(1): 632-48.

21. Hair JF, Black WC, Babin BJ, Anderson RE. Multivariate data analysis (7th Edn Pearson new international edition). Harlow, Essex: Pearson Education. 2014. 22

22. Zadeh Mohammadi A, Ahmad Abadi Z. Risk-taking Behaviors among Adolescents: the Strategies to Prediction Crimes Commitment. *J Fam Res* 2009; 5(4): 468-85. [Farsi]

23. Gullone E, Moore S. Adolescent risk-taking and the five-factor model of personality. *J Adolesc* 2000; 23(4): 393-407.

24. Brener ND, Eaton D, Flint K, Hawkins J, Kann L, Kinchen S, et al. Methodology of the youth risk behavior surveillance system-2013. *MMWR* 2004; 62(1): 1-20.

25. Epstein NB, Baldwin LM, Bishop DS. The McMaster family assessment device. *JMFT* 1983; 9(2): 171-80.

26. Cong CW, Tan SA, Nainee S, Tan C-S. Psychometric qualities of the McMaster family assessment device–general functioning subscale for Malaysian samples. *IJERPH* 2022; 19(4): 2440.

CCBY-NC.4.0 DEED

27. ZadehMohammadi A, MalekKhosravi Gh. Preliminary study of the psychometric properties and validation of the Family Assessment Device (FAD). *JFRS* 2006; 2(1): 70-89. [Farsi]

29. Khanzadeh M, Idrisi F, Mohammadkhani S, Saeedian M. Investigating the factor structure and psychometric properties of the Emotional Schemas Scale. *J Clin Psychol* 2013; 3(11): 91-119. [Farsi]

30. Fauzi MA. Partial Least Square Structural Equation Modelling (PLS-SEM) in Knowledge Management Studies: Knowledge Sharing in Virtual Communities. *KM&EL* 2022; 14(1): 103-24.

31. Fornell C, Larcker DF. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *JMR* 1981; 18(1): 39-50.

32. Purwanto A, Sudargini Y. Partial least squares structural squation modeling (PLS-SEM) analysis for social and management research: a literature review. *JIEMAR* 2021; 2(4): 114-23.

33. Olson DH. Circumplex model of marital and family systems. *J FamTher* 2000; 22(2): 144-67.

34. Sale E, Sambrano S, Springer JF, Turner CW. Risk, protection, and substance use in adolescents: a multi-site model. *J Drug Educ* 2003; 33(1): 91-105.

35. Šćepović D. Functionality of family and children in relation to gender, age and emotional abilities of children and family structure. *J Educ Res* 2017; 10(2): 101-14.

36. Roscoe J, Taylor J. Maladaptive therapist schemas in CBT practice, training and supervision: A scoping review. *J Clin Psychol Psychother* 2023; 30(3): 510-27.

CCBY-NC.4.0 DEED

Structural Relationship Pattern of Family Functioning and Propensity for Tendency Toward High-Risk Behaviors with the Mediating Role of Emotional Schemas in Male Students: A Descriptive Study

Elahe Samadi[1], Shirin Ahmadi[2]

Received: 09/08/25 Sent for Revision: 07/09/25 Received Revised Manuscript: 11/10/25 Accepted: 12/10/25

Background and Objectives: Adolescence is one of the most sensitive periods of development that makes an individual susceptible to risky behaviors. Meanwhile, family functioning and emotional schemas play an important role in the formation or prevention of these behaviors. The present study was conducted with the aim of determining the structural relationship pattern of family functioning and the tendency toward high-risk behaviors, with the mediating role of emotional schemas, among male students.

Materials and Methods: The present study employed a descriptive-correlational design within the framework of structural equation modeling (SEM). The statistical population consisted of all male students in the senior public high schools in Karaj during the 2024-2025 academic year. A total of 211 students were selected through cluster random sampling and responded to standardized scales measuring the tendency toward tigh-risk behaviors, family functioning, and emotional schemas. Structural equation modeling (SEM) was employed for the analysis of the collected data.

Results: The results of structural equation modeling indicated that family functioning had a significant negative direct effect on risky behaviors (β=-0.37; $p<0.001$) and emotional schemas (β=-0.65; $p<0.001$). In addition, the indirect effect of family functioning on risky behaviors through emotional schemas was also significant (β=-0.28; $p<0.001$).

Conclusion: The findings of this study revealed that family functioning influences adolescent's risky behaviors both directly and indirectly through emotional schemas, and that emotional schemas are significant predictors of such behaviors. Accordingly strengthening adolescent's emotional skills, educating parents, and enhancing school counselor's awareness can play an effective role in reducing risky behaviors and promoting adolescent's mental health.

Keywords: High-risk behavior tendency, Family functioning, Emotional schemas, Adolescents, Karaj

Funding: This study did not have any funds.

Conflict of interest: None declared.

Ethical considerations: The Ethics Committee of Islamic Azad University, Ardabil Brench, approved the study (IR.IAU.ARDABIL.REC.1404.096).

Authors' contributions:

- **Conceptualization:** Shirin Ahmadi
- **Methodology:** Shirin Ahmadi
- **Data collection:** Elahe Samadi
- **Formal analysis:** Shirin Ahmadi
- **Supervision:** Shirin Ahmadi
- **Project administration:** Shirin Ahmadi
- **Writing- original draft:** Elahe Samadi, Shirin Ahmadi
- **Writing – review & editing:** Shirin Ahmadi

Citation: Samadi E, Ahmadi Sh. Structural Relationship Pattern of Family Functioning and Propensity for Tendency Toward High-Risk Behaviors with the Mediating Role of Emotional Schemas in Male Students: A Descriptive Study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2025; 24 (8): 727-42. [Farsi]

1- MA Student, Clinical Family Psychology, Islamic Azad University, Ardabil Branch, Ardabil, Iran
2- Assistant Prof., Dept of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran
ORCID: 0000-0003-0189-9575
(Corresponding Author) Tel: Tel: 09033017739, E-mail: sh.ahmadi@hsu.ac.ir

CCBY-NC.4.0 DEED